

Wpłynęło dnia 27.03.23
Nr korespondencyjny 87
Podpis [signature]

Lublin, 26 marca 2023 roku

Prof. dr hab. Artur Kuś
Wydział Prawa i Nauk Społecznych
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Recenzja rozprawy doktorskiej

Maciej Świder, *Realizacja prawa do rzetelnego procesu w świetle zmian procedury cywilnej w dobie pandemii COVID-19*, Krakowska Akademia im. Frycza Modrzewskiego, Kraków 2022 (s. 355)

Promotor: Prof. dr hab. Mariusz Załucki

I. Wybór tematu i hipoteza badawcza

1. Wybór tematyki rozprawy doktorskiej zasługuje na pełną aprobatę. Rzeczywiście, pandemia COVID19 wprowadziła wiele zmian (często nieodwracalnych) w życiu każdego człowieka we wszystkich sferach życia społeczno-gospodarczego. Regulacje prawne również nie mogły zostać obojętne wobec tego nieznanego dotychczas zjawiska. W Polsce w jej efekcie ogłoszono najpierw stan zagrożenia epidemiologicznego a następnie stan epidemii, co zmieniło fundamentalnie funkcjonowanie praktycznie wszystkich instytucji państwowych, w tym wymiaru sprawiedliwości. Zatem niezbędne było wprowadzenie wielu modyfikacji w obowiązującym porządku prawnym (z dzisiejszej perspektywy - często nieprzemyślanych, chaotycznych i niespójnych), w tym dostosowanie przepisów regulujących funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości w zakresie między innymi procedury cywilnej. Podkreślić trzeba, że podobne rozwiązania obowiązują w procedurze sądowniczo-administracyjnej i procedurze karnej, które to procedury celowo nie zostały poddane analizie w niniejszej rozprawie (co oczywiście znacznie poszerzyłoby rozprawę, ale być może byłoby interesujące porównawczo).

Tytuł rozprawy jest poprawnie sformułowany i pozwala na precyzyjne określenie zakresu przedmiotowego pracy. Praca dotyczy zagadnień związanych z praktyką stosowania prawa polskiego w zakresie procedury cywilnej. Jest to praca niezwykle ciekawa od strony doktrynalnej, poznawczej i praktyki stosowania prawa.

Problemem badawczym, którego udaną próbę rozstrzygnięcia podjęto w niniejszej pracy, jest wpływ wybranych regulacji tzw. specustawy COVID-19 na model postępowania cywilnego oraz na prawo jednostki do rzetelnego procesu (s. 2 Wstępu). W dobie pandemii w literaturze przedmiotu i powszechnie dostępnych materiałach, zwracano uwagę na szereg ograniczeń związanych między innymi z: realizacją prawa stron do przeglądania akt sprawy, wstępem na teren sądu i swobodą przemieszczania się po nim przez zawodowych pełnomocników, możliwości udziału publiczności w rozprawach (przy braku dostępu do rozpraw online), czy też funkcjonowaniem biur podawczych.

Podkreślić należy, że połączenie wiedzy i doświadczenia praktycznego Doktoranta z prezentacją doktrynalnych zagadnień prawnych jest bardzo widoczne oraz niezwykle cenne. Z całą pewnością zasługuje na bardzo pozytywną ocenę.

W ocenie recenzenta, nie ulega wątpliwości, że rozprawa doktorska wypełnia istotną lukę w polskiej literaturze przedmiotu. Z pełnym przekonaniem twierdzą, że zasługuje również na publikację. Dotychczas w literaturze przedmiotu nie dokonano kompleksowej analizy tego niezwykle interesującego i trudnego do opracowania zagadnienia. Tematyka ta była przedmiotem pojedynczych prac naukowych (artykułów) oraz opracowań, mających charakter komentarzy lub przewodników. Brak jest przy tym pracy o charakterze monograficznym, która do wprowadzonych zmian odnosiłaby się kompleksowo. Żadne z dotychczasowych opracowań nie zgłębia wprowadzonych specustawą COVID-19 zmian w kontekście problematyki prawa do rzetelnego procesu cywilnego. Orzecznictwo w tym zakresie jest również niezbyt obszerne.

2. Głównym celem pracy była analiza najważniejszych zmian w modelu postępowania cywilnego wprowadzonych przez specustawę COVID-19 oraz weryfikacja, czy przyjęte przepisy realizują w pełni wzorzec prawa do rzetelnego procesu cywilnego (por. s. 2, Wstęp). Zamierzeniem pracy było również dokonanie oceny, czy któraś z omówionych instytucji powinna zostać wprowadzona na stałe do k.p.c. (ewentualnie pod jakimi warunkami) oraz krytyczna analiza istniejących rozwiązań prawnych.

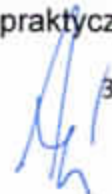
Problem badawczy stanowiący przedmiot rozprawy został zaprezentowany w oparciu o główną tezę, zgodnie z którą przyjęte rozwiązania normatywne nie realizują w pełni deklarowanego celu mającego uzasadniać ich wprowadzenie oraz nie są zgodne z minimalnym standardem prawa do rzetelnego procesu gwarantowanego

jednostce, a przez to pozostają w sprzeczności z art. 45 Konstytucji, art. 6 ust. 1 EKPCz oraz art. 47 KPP (s. 3 Wstępu). Teza pracy jest jasno postawiona i nie budzi żadnych zastrzeżeń. Weryfikacja tezy badawczej poprzedzona została odpowiedzią na dwa kluczowe pytania. Po pierwsze - w jaki sposób zostało określone prawo do rzetelnego procesu w Konstytucji, EKPCz i KPP oraz czy standardy wynikające z tych aktów prawnych są tożsame, a także jaki jest ich zakres zastosowania? Po drugie - jaki jest rzeczywisty cel wprowadzenia w drodze specustawy COVID-19 zmian w modelu postępowania cywilnego oraz czy cel ten jest zgodny z deklarowanym przez ustawodawcę celem ochrony zdrowia?

Autor w sposób bardzo precyzyjny i nie budzący wątpliwości, w całym tekście opracowania, konsekwentnie stara się weryfikować postawioną prawidłowo już we Wstępie tezę badawczą. W całej rozprawie w sposób jednoznaczny, przekonywujący, czasami oczywiście skłaniający do polemiki – a na pewno do zastanowienia - prezentuje również własne poglądy dotyczące omawianej problematyki lub przychyła się do poglądów wyrażonych w doktrynie, orzecznictwie lub wynikających z regulacji w innych systemach prawa. Często proponuje nawet konkretne rozwiązania legislacyjne w tym temacie. W ocenie recenzenta, nie ulega wątpliwości, że praca doktorska jest nowatorska. Nie jest to praca „odtwórcza” a wręcz przeciwnie. Autor wykazuje się dużą wiedzą w zakresie stosowania prawa i ma szeroki pogląd na funkcjonowanie różnych instytucji prawnych funkcjonujących we wzajemnym powiązaniu. Łączy także umiejętnie wiedzę z zakresu prawa unijnego, prawa międzynarodowego, konstytucyjnego oraz postępowania cywilnego. Połączenie niewątpliwie widocznego doświadczenia zawodowego autora i prawidłowa analiza przepisów prawa (z różnych poziomów prawodawczych), poglądów doktryny i orzecznictwa niewątpliwie świadczą o wysokim poziomie merytorycznym recenzowanej rozprawy.

II. Układ treści

1. Wskazane przez Autora tezy i pytania badawcze mają odzwierciedlenie w poprawnie sporządzonym układzie treści recenzowanej rozprawy doktorskiej. Układ pracy jest prawidłowy i logicznie skonstruowany. Został podporządkowany wskazanemu tematowi, podejmowanym problemom badawczym i założonym celom. Schemat pracy został opracowany tak, aby ukazać zarówno aspekty teoretyczne, jak i praktyczne

omawianych zagadnień. Praca składa się z czterech rozdziałów, chociaż nieformalnie z dwóch części – tj. części ogólnej (pierwsze dwa rozdziały wprowadzające w tematykę) oraz części szczegółowej stanowiącej istotę recenzowanej pracy (dwa kolejne rozdziały). Metodologicznie taki układ pracy nie budzi zastrzeżeń. Stanowi logiczne uporządkowanie omawianych treści.

Przedmiotem rozdziału I jest analiza modelu ochrony prawa do rzetelnego procesu w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz Karcie Praw Podstawowych UE. W rozdziale tym, mającym charakter wprowadzający Autor wyjaśnił w sposób prawidłowy kluczowe z punktu widzenia rozprawy pojęcie „prawo do rzetelnego procesu”. Wskazał w nim zakres prawa do rzetelnego procesu w sprawie cywilnej wynikający z EKPCz poprzez analizę poszczególnych części składowych tego prawa (tj. prawa dostępu do sądu, prawa dostępu do sądu bezstronnego, niezawisłego i ustanowionego ustawą, prawa do rzetelnej procedury przed sądem oraz zasady jawności i szybkości postępowania). W sposób prawidłowy i rzeczowy Autor omówił także standard prawa do rzetelnego procesu wynikający z Karty Praw Podstawowych UE.

Rozdział II dotyczy prawa do rzetelnego procesu w krajowym porządku prawnym (głównie w Konstytucji – pierwsza część rozdziału) oraz w k.p.c. (druga część rozdziału). Ważne jest również to, że Autor nie boi się podejmować tematów trudnych i dyskusyjnych. Wskazuje np. na to, że problematyka zasady pierwszeństwa prawa unijnego w odniesieniu do Konstytucji nadal pozostaje nierozwiązana. Jednocześnie zasadnie wskazuje, że na gruncie prawa do rzetelnego procesu trudno wyobrazić sobie sprzeczność pomiędzy unijnym porządkiem prawnym a ramami określonymi przez Konstytucję, wymagającą interwencji TK w odniesieniu do aktów prawa unijnego.

Rozdział III zatytułowany „Pandemia COVID-19 jako przesłanka ograniczenia praw i wolności obywatelskich” stanowi wprowadzenie do problematyki zmian normatywnych istotnych dla modelu postępowania cywilnego w dobie pandemii COVID-19. W rozdziale tym omówiono kwestię obowiązywania ograniczeń wynikających ze specustawy COVID-19 w czasie. Autor wskazał, że seria specustaw i innych aktów rangi podustawowej (od marca do sierpnia 2020 r. uchwalonych zostało 11 ustaw bezpośrednio związanych z COVID-19, 9 rozporządzeń Ministra Zdrowia i 24 rozporządzenia Rady Ministrów) przyjętych w dobie pandemii COVID-19 nie spełnia standardów prawidłowej legislacji przede wszystkim z uwagi na chaotyczność i niedookreśloność regulacji, zamieszczenie w tych aktach prawnych części przepisów niemających powiązania ani

czasowego, ani merytorycznego z pandemią COVID-19 oraz częste zmiany wchodzące w życie niejednokrotnie w dniu ogłoszenia bądź kilka godzin po ogłoszeniu – s. 135). Można się z takim twierdzeniem Autora w pełni zgodzić.

W pracy poddano również właściwej analizie kwestię obowiązywania poszczególnych regulacji specustawy COVID-19 w czasie, w kontekście ich zgodności z zasadą proporcjonalnego ograniczania praw i wolności obywatelskich. Przedstawiono także rozwiązania przyjęte w innych (wybranych) krajach UE w ramach walki z pandemią. Nie wskazano jednak żadnego kryterium wyboru poszczególnych państw do takiej analizy (s. 150), co może budzić drobny niedosyt w zakresie metodologii. Z kolei w sposób właściwy wskazano na ramy czasowe stanu epidemii (od 14 marca 2020 r.) oraz stanu zagrożenia epidemicznego (od 16 maja 2022 r.) w Polsce.

Problematyka podjęta w rozdziale IV dotyczy poszczególnych instytucji specustawy COVID-19 (oraz k.p.c.) przyjętych w ramach walki z rozprzestrzenianiem się koronawirusa. Autor szczegółowo omawia przyjęte instrumenty prawne zestawiając je ze standardem ochrony wyrażonym w EKPCZ, KPP oraz Konstytucji.

Pracę doktorską kończą Wnioski (s. 312), w których weryfikacji poddano postawione na wstępie tezę oraz dokonano zwięzłej syntezy rozważań przedstawionych we wcześniejszych rozdziałach pracy. Wnioski ujęto w kilku zasadniczych punktach, których lektura pozwala na poznanie syntetycznie przedstawionego stanowiska Autora w omawianych kluczowych kwestiach. Taki zabieg należy ocenić bardzo pozytywnie. Ukazuje to umiejętność dokonania syntezy wniosków przez autora rozprawy.

2. Można przyjąć, że układ treści rozprawy doktorskiej jest poprawny i zasługuje na pozytywną ocenę. Autor zastosował zatem logiczną metodę dedukcyjną mającą na celu dojście do określonego wniosku na podstawie założonego wcześniej zbioru przesłanek.

III. Metodologia i dobór źródeł

1. W recenzowanej rozprawie prawidłowo zostały wykorzystywane podstawowe metody badawcze przewidziane dla tego typu prac doktorskich. Korzystanie przez Autora z metod badawczych było, z punktu widzenia założonego celu rozprawy, poprawne i w

5

pełni zasadne. O wyborze metod badawczych zdecydowały zdefiniowane tezy rozprawy doktorskiej, wynikające z podjętego przez Autora problemu naukowego.

Podstawową metodą wykorzystywaną w pracy była metoda formalno-dogmatyczna. Korzystając z niej Autor dokonał analizy i wykładni przepisów prawa, przy uwzględnieniu poglądów wyrażonych w doktrynie i orzecznictwie. W pracy wykorzystano również metodę aksjologicznego badania prawa, identyfikując i opisując konflikt prawnie chronionych wartości, takich jak prawo do sądu z drugiej zaś strony ochrony zdrowia i życia obywateli. W ramach tej metody posłużono się analizą krytyczną, próbując znaleźć odpowiedź na pytanie o zasadność wprowadzonych rozwiązań normatywnych. Posiłkowo w pracy posłużono się również metodą historyczno-opisową, analizując kształtowanie się instytucji prawnych będących przedmiotem badania oraz metodą komparatystyczną, ukazującą zestawienie rozwiązań przyjętych przez polskiego prawodawcę z instrumentami funkcjonującymi w innych państwach UE w ramach walki z pandemią COVID-19 (uwagi te nie miały jednak na celu kompleksowego omówienia obcego prawodawstwa, a jedynie zarysowanie tła, które pozwoliło Autorowi na dostrzeżenie podobieństw i różnic pomiędzy rozwiązaniami przyjętymi w polskim porządku prawnym a regulacjami w innych państwach członkowskich UE). Badając wpływ instytucji posiedzenia przygotowawczego na sprawność postępowania cywilnego, w wąskim zakresie posłużono się również metodą statystyczną poprzez przeprowadzenie ankiety (por. przypis 535 oraz kwestionariusz ankiety – s. 348-349). Metodę statystyczną wykorzystano również pomocniczo, analizując funkcjonowanie sądów w trakcie pandemii COVID-19.

W pracy pojawiały się również uwagi stanowiące propozycje zmian praktyki stosowania prawa (*de lege sententiae*) jak i postulaty interwencji prawodawcy (*de lege ferenda*, np. instytucja posiedzenia zdalnego powinna znaleźć znacznie szersze zastosowanie, również po odwołaniu stanu epidemii i zagrożenia epidemicznego – por. s. 200; wprowadzenie bezwnioskowej procedury weryfikacji tożsamości osoby biorącej w posiedzeniu w charakterze publiczności, przede wszystkim w zakresie wymogu pełnoletniości, poprzez wprowadzenie konieczności złożenia odpowiednich oświadczeń lub wprowadzenia danych (np. numeru PESEL) bezpośrednio przed dołączeniem do zdalnego posiedzenia sądu – por. s. 203). Autor proponuje także konkretne zmiany ustawodawcze (np. zmianę brzmienia konkretnych przepisów k.p.c. – np. s. 201).

2. Podkreślić trzeba, że dobór źródeł wykorzystanych w rozprawie i ich podział jest prawidłowy. Niezbędne było sięgnięcie przez Autora do podstawowej literatury

przedmiotu z dziedziny nauk prawnych. Bibliografia zawiera wykaz najważniejszych pozycji z zakresu prezentowanej problematyki. Generalnie stwierdzić należy, iż dobór źródeł i ich wykorzystanie było właściwe i zasadne dla tego typu prac badawczych. Autor dokonał również prawidłowej selekcji szerokiego materiału badawczego i wybrał, co do zasady, właściwe dla tematu opracowania i źródła. Bibliografia zawiera ich sporą ilość. Składają się na nie między innymi akty prawne, dokumenty i materiały źródłowe oraz monografie, opracowania i artykuły, studia oraz orzecznictwo sądowe. Autor w sposób bardzo logiczny zgromadził i przedstawił cały materiał badawczy.

IV. Uwagi szczegółowe

1. Recenzowana rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, co jest warunkiem uznania jej za pracę doktorską. Ma nowatorski charakter i niewątpliwie dotyczy bardzo ważnych zagadnień postrzeganych zarówno od strony teoretycznej jak i praktycznej (stosowania prawa). Podstawową zaletą pracy jest to, iż Autor w sposób zdecydowany prezentuje własne (autorskie) poglądy na analizowane problemy badawcze. Praktycznie w każdym z rozdziałów merytorycznych dokonuje autorskich podsumowań, ocen i wniosków. Niejednokrotnie stawia interesujące pytania i stara się na nie odpowiadać. Zastanawia się także nad ewentualnym funkcjonowaniem proponowanych rozwiązań w prawie polskim oraz często proponuje zmiany legislacyjne w tym zakresie. Generalnie, już sama decyzja i wybór na rozprawę doktorską takiego tematu zasługuje na uznanie i pełną akceptację.

2. Praca jest napisana, co do zasady, poprawnym, bardzo klarownym językiem. Zwraca uwagę szczególna dbałość Autora o słowo i bardzo cenne poznawczo zwracanie uwagi na różnorodne pojęcia i ich definicje. Autor ma też bardzo dobrą orientację w zakresie relacji przepisów unijnych i krajowych a także zasad konstytucyjnych dotyczących prawidłowej legislacji. Styl opracowania, formułowanie przypisów dolnych (przypisy są zarówno opisowe jak i informacyjne) nie budzi zasadniczych zastrzeżeń. W pracy nie ma zbyt wielu niepotrzebnych rozważań i szerokich, monotonnych opisów. Własne uwagi, opinie, komentarze są - moim zdaniem - najważniejszą zaletą recenzowanej pracy doktorskiej i świadczą o dojrzałości naukowej Autora, jak i bardzo dobrej znajomości praktycznych zagadnień.

Autor wskazuje również na dostrzeżone spory w doktrynie prawa i orzecznictwie sądowym dotyczące różnych zagadnień i wykazuje przy tym na własne stanowisko w

sprawie. Jakość i forma wywodów Autora jest bardzo wysoka. Są one starannie uporządkowane i prowadzone z dużą dyscypliną. Na podkreślenie i aprobatę zasługują „Wnioski” pracy. Syntetyczne i logiczne zakończenie pozwala na poznanie bardzo ciekawych i pogrupowanych poglądów Autora w zakresie omawianej problematyki. W ocenie recenzenta jest to praca, w której trudno doszukać się błędów, uchybień merytorycznych czy też takich sformułowań, które pozwoliłyby na konstruktywną krytykę.

3. Kolejną zaletą pracy jest także poruszanie przez Autora w rozprawie pewnych wątków szczegółowych, niejednoznacznych lub dyskusyjnych. Oczywiście wątki te stanowią autorskie spojrzenie na prawo, bez względu na to, czy się można z nimi zgodzić, czy też nie. Niewątpliwie są bardzo cenne poznawczo i świadczą o prawidłowym zrozumieniu istoty rozprawy doktorskiej, której celem jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego w kontekście wolności badań naukowych. Doktorant w rozprawie między innymi zwraca uwagę na:

a) problem relacji „stanu epidemii” i „stanu klęski żywiołowej” w kontekście art. 232 Konstytucji (s. 136) oraz zasad funkcjonowania w obrocie prawnym „przepisów epizodycznych”;

b) to, że brak zagrożenia epidemią powinien prowadzić do wniosku, że nie ma potrzeby obowiązywania regulacji, które mają na celu przeciwdziałać epidemii, a które jednocześnie prowadzą do ograniczania praw i wolności obywatelskich – s. 145; podkreślić należy, że władze publiczne nie mogą ingerować w istotę praw i wolności, a wprowadzane na podstawie ustaw ograniczenia muszą być zgodne z konstytucyjną zasadą proporcjonalności;

c) autor stawia problem, czy sąd powszechny może odmówić zastosowania przepisu specustawy COVID-19, uznając, że rzeczywista sytuacja epidemiologiczna, pomimo utrzymywanego przez władze publiczne stanu zagrożenia epidemicznego, nie wymaga konsekwentnego stosowania obostrzeń wpływających na realizację prawa do sądu, a dalsze obowiązywanie odpowiedniego przepisu szczególnego zawartego w specustawie COVID-19 prowadzi do nieproporcjonalnego naruszenia art. 45 ust. 1 Konstytucji (s. 147); zdaniem Autora, nawet w przypadku dostrzeżenia przez sąd sprzeczności pomiędzy przepisami rozporządzenia w przedmiocie ogłoszenia stanu zagrożenia epidemicznego a art. 45 ust. 1 Konstytucji, odmowa zastosowania przepisów specustawy COVID-19 byłaby niedopuszczalna, gdyż w konsekwencji prowadziłyby do incydentalnej oceny legalności nie samego rozporządzenia, a

przepisów o randze ustawowej; inaczej ma się jednak ten problem w kontekście „rozporządzenia”;

d) sąd powszechny nie może oceniać decyzji władz publicznych co do zasadności wprowadzenia lub odwołania odpowiedniego stanu przeciwepidemicznego (s. 147);

e) autor negatywnie odnosi się do kwestii obowiązywania przepisów covidowych w czasie; niewątpliwie obowiązek stosowania tych przepisów niezależnie od rzeczywistego zagrożenia epidemicznego, także po formalnym odwołaniu stanu epidemii i zagrożenia epidemicznego budzi uzasadnione wątpliwości w kontekście zgodności z konstytucyjną zasadą proporcjonalności; postuluje wprowadzenie do upoważnienia ustawowego zawartego w art. 46 ustawy o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi, obowiązku oznaczenia okresu, na jaki wprowadzany jest stan epidemii lub stan zagrożenia epidemicznego, na wzór konstytucyjnych stanów nadzwyczajnych; stan przeciwepidemiczny, stosownie do rzeczywistych potrzeb związanych z przebiegiem danej epidemii, mógłby być przedłużany przez właściwy organ na dalsze oznaczone okresy; wprowadzenie możliwości ogłoszenia przez ministra właściwego do spraw zdrowia stanu epidemii lub zagrożenia epidemicznego bez jednoczesnego obowiązku kontroli czy przesłanki jego wprowadzenia pozostają aktualne, wydaje się nieuzasadnione (s. 148); w związku z tym powstaje pytanie, czy brak ogłoszenia któregoś z wymienionych w Konstytucji stanów nadzwyczajnych może powodować możliwości przenoszenia kompetencji do ograniczania praw i wolności w drodze rozporządzenia?; wskazać przy tym można, że w tym zakresie jest bardzo bogate orzecznictwo sądów administracyjnych (np. w wyroku NSA z 4 marca 2022 r., sygn. akt II GSK 62/22 wskazuje się, że „stan zagrożenia epidemicznego oraz stan epidemii nie są żadnym ze stanów nadzwyczajnych przewidzianych w Konstytucji. Wprawdzie z art. 68 ust. 4 Konstytucji wynika obowiązek władz publicznych zwalczania chorób epidemicznych, jednak ustrojodawca nie określił jakie środki powinny prowadzić do jego wykonania. Ten brak regulacji konstytucyjnej dotyczącej stanu zagrożenia epidemicznego oraz stanu epidemii ma doniosłe konsekwencje prawne, gdyż oznacza, że ograniczenia praw i wolności konstytucyjnych w stanie zagrożenia epidemicznego i w stanie epidemii nie są obwarowane zasadami, które dotyczą stanów nadzwyczajnych. Ingerencja w sferę praw i wolności w stanie epidemii musi zatem w pełni spełniać standard konstytucyjny”);

f) problemy związane z posiedzeniami zdalnymi, wskazując między innymi na:

- dopuszczalną obecność strony na posiedzeniu sądu za pomocą łącza internetowego umożliwiającego bezpośredni przekaz obrazu i dźwięku, jeżeli środek ten w danym przypadku służy uzasadnionemu celowi, a rozwiązania techniczne nie stoją w sprzeczności z prawem do rzetelnego procesu (s. 20);

- prawo do śledzenia posiedzenia (może być naruszone, gdy np. strona miała problemy ze słyszeniem z uwagi na złą akustykę – s. 21); posiedzenie zdalne odbywać musi się z bezpośrednim przekazem zarówno obrazu, jak i dźwięku; niedopuszczalne jest odbycie posiedzenia przy zapewnieniu transmisji jedynie fonii, a bez przekazu wizji; wynika to z konieczności dokonania przez sąd weryfikacji tożsamości osób uczestniczących w posiedzeniu, a niejednokrotnie także stwierdzenia czy uczestnik posiedzenia nie znajduje się w sytuacji, w której wypowiedane przez niego treści są wynikiem wpływu innych osób, co ma istotne znaczenie przy ocenie wiarygodności osób przesłuchiwanym przez sąd; bezpośredni przekaz obrazu i dźwięku ma również stworzyć warunki porównywalne do tradycyjnego posiedzenia przeprowadzonego na sali rozpraw (s. 169); zdaniem autora, w przypadku wystąpienia problemów technicznych uniemożliwiających jednoczesny przekaz obrazu i dźwięku, posiedzenie powinno zostać odroczone (s. 170);

- prawo do publicznego ogłoszenia orzeczenia (s. 24);

- dążenie do zaoszczędzenia czasu i przyspieszenia postępowania jest wartością, ale nie uzasadnia braku poszanowania dla fundamentalnej zasady, jaką jest kontrydiktoryjność postępowania (s. 29);

- brak szczegółowych przepisów technicznych dotyczących sposobu przeprowadzania posiedzeń zdalnych powoduje, że w odpowiedni sposób nie zostały zabezpieczone prawa stron na wypadek wadliwego działania urządzeń służących do przeprowadzania wideokonferencji (s. 171); wskazuje, że problemy techniczne występują w przypadku posiedzeń zdalnych bardzo często;

- prawo nie reguluje zasad postępowania w przypadku, gdy problemy techniczne leżą po stronie uczestników posiedzenia (s. 171);

- brak odroczenia posiedzenia, w którym strona chciała wziąć udział, lecz okazało się to niemożliwe, może prowadzić do ograniczenia przysługujących jej praw procesowych; autor zwraca przy tym uwagę, że odroczenie posiedzenia w każdej sytuacji, w której nie doszło do skutecznego połączenia z wszystkimi uczestnikami

rodzić może pole do nadużyć przez strony, które mogą być zainteresowane przedłużaniem postępowania (s. 172);

- niektóre narzędzia wykorzystywane przez sądy nie współpracują ze wszystkimi systemami operacyjnymi (np. macOS), co może stawiać ich użytkowników w gorszej sytuacji a w skrajnych przypadkach uniemożliwić wzięcie udziału w posiedzeniu zdalnym (s. 173);

- wykorzystywane w sądach oprogramowanie nie daje możliwości skutecznej weryfikacji czy w pomieszczeniu, w którym np. zeznaje świadek nie przebywają osoby nieuprawnione, w tym świadkowie, którzy mają zeznawać później (s. 173);

- problemy z obiegiem dokumentów i pism, czy też umocowaniem pełnomocników (np. problem tymczasowego dopuszczenia pełnomocnika),

- problem tzw. załącznika do protokołu rozprawy zdalnej (s. 180);

- udział publiczności w posiedzeniu zdalnym (s. 186); zdaniem autora tam, gdzie nie ma zagrożenia epidemicznego, a posiedzenie przeprowadzane jest w budynku sądu, nie powinno się w ogóle ograniczać udziału publiczności, gdyż nie jest to w takim przypadku uzasadnione celami ochrony zdrowia. W takiej sytuacji osoby postronne powinny mieć prawo do wzięcia udziału w posiedzeniu w budynku sądu na tych samych zasadach co strony (s. 194);

g) posiedzenia „hybrydowe” (tzw. mieszane, s. 182); minimalnym standardem w przypadku posiedzeń hybrydowych powinno być bezwzględne zapewnienie, aby wszyscy uczestnicy posiedzenia mogli się nawzajem widzieć i słyszeć (s. 197); fakt przeprowadzenia posiedzenia hybrydowego nie może jednak automatycznie prowadzić do konkluzji, że doszło do naruszenia zasady równości broni (s. 198);

h) rozpoznania sprawy na posiedzeniu niejawnym (s. 204), autor proponuje zmianę w art. 148¹ k.p.c. – s. 230;

i) składu sądu (s. 233); w związku z tym powstaje pytanie, czy wprowadzona na czas „okołopandemiczny” zasada rozpoznawania spraw cywilnych w składzie jednego sędziego daje się pogodzić z art. 182 oraz art. 45 ust. 1 Konstytucji? (por. A. Kościółek, *Konstytucyjność zasady jednoosobowego rozpoznawania spraw cywilnych w dobie pandemii Covid-19*, Przegląd Prawa Konstytucyjnego nr 4/2022);

j) doręczeń elektronicznych (s. 256);

k) zawieszenia biegu terminów procesowych w kontekście prawa do rzetelnego procesu (s. 296);

l) wstrzymania publicznych licytacji w toku egzekucji z nieruchomości i realizacji tytułów wykonawczych nakazujących opróżnienie lokalu mieszkalnego (s. 306).

Wskazane powyżej problemy stanowią jedynie pewien „wycinek” poruszanych przez Autora zagadnień praktycznych mających zasadniczy wpływ na prawo strony do rzetelnego procesu. Niewątpliwie świadczyć mogą o pełnym zrozumieniu podejmowanych problemów teoretycznych i praktycznych oraz ich systemowym powiązaniu na tle prawa unijnego, międzynarodowego i krajowego w kontekście standardów wynikających z realizacji prawa do rzetelnego procesu.

V. Konkluzja

1. Rozprawa doktorska mgr Macieja Świdra spełnia wszelkie wymagania stawiane pracom doktorskim wynikające między innymi z art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 574). Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w zakresie prawa oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego przy zastosowaniu wyników własnych badań naukowych.

2. W związku z powyższym jednoznacznie wnoszę o przyjęcie recenzowanej pracy jako rozprawy doktorskiej i o dopuszczenie mgr Macieja Świdra do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Andrzej Świdra